Romanoslavica vol. XLVI, nr. 3

FRAGMENTELE DE MEDICINĂ POPULARĂ DIN MANUSCRISELE SLAVONE DIN BANAT

Duşiţa RISTIN

Besides the presentation of the main language characteristics of the slavonic manuscript *Miscelaneul de la Praga* (of XIV-XVth century, Hodoş-Bodrog Monastery) that could be established, with more or less approximation, the period and the origin of the writer or the linguistic area where the work was copied, this manuscript could be analysed from its content point of view, as well. In this case, we would have an interdiciplinary approach of *lecebnic*, and the information about the folk medicine that we can find there could make a background for a presentation of the folk believes about illness and their remedies in the Medieval Age. That would be one of the common elements and the starting point for a comparative estimation of the folk medicine fragments of *Miscelaneul de la Praga* (The Slavonic Book of Prague) and *Sbornicul medical de la Variaş* (The Medical Book of Variaş, XVII-XIXth century). Much more than that, in both of them we can find magic and simbolic formula and practises of driving away the illness that have a direct relation with the magic medicine. So far, all these facts could be relevant for the magic thought and vision of the south-east European folk culture and tradition.

Key words: Slavonic manuscripts, Banat, folk medicine, Medieval Age.

Prezentarea conţinutului bogat şi variat al manuscrisului slavon miscelaneu de la Praga (cota IX F 10, secolele al XIV-lea – al XV-lea), cunoscut în studiile de specialitate sârbeşti şi sub denumirea de *Sbornicul de la Hodoş* (*Hodoški zbornik*), şi a prescripţiilor terapeutice din cuprinsul *Sbornicului medical de la Variaş* (*Varjaški medicinski zbornik*), de proveniență bănățeană, ne poate oferi o imagine a preocupărilor cărturarilor din sud-estul european din perioada feudalismului dezvoltat, preocupări care au stârnit adeseori interesul şi deliciul literar al evului mediu şi şi-au păstrat viaţa şi prospeţimea şi în epoci ulterioare.

În studiul pe care în 1879 slavistul croat Vatroslav Jagić l-a consacrat *Sbornicului de la Hodoş* şi intitulat *Sredovječni liekovi, gatanja i vračanja (Leacuri, farmece şi vrăjitorii din epoca medievala)*, se pune problema prezenței aici a elementelor de cultură populară în fragmentele de mare circulaţie în Veacul de Mijloc,

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

precum *lecebnicul, gromovnicul şi zodiacul* şi care alcătuiesc cea mai mare parte a acestui manuscris. Apare astfel necesitatea de a stabili în ce măsură indicaţiile terapeutice din aceste texte împotriva diverselor boli şi nenorociri ale omului reprezintă o mărturie a credinţelor populare despre boli şi leacuri sau, dimpotrivă, sunt rezultatul străduinţei scriptorilor acelor vremuri de a aduna la un loc din diverse cărţi, scrise înaintea lor şi într-o altă limbă, informaţii despre leacuri şi mijloacele de vindecare şi care, prin intermediul acestor călugări, au pătruns abia ulterior în cunoşterea şi practica populară[1].

La o primă privire a eforturilor omului din societăţile arhaice de a se vindeca de răni şi de a-şi alina suferinţele pricinuite de diferite boli care-i sleiau puterile se poate observa constituirea, cu timpul, a unui cod nescris de leacuri, un fel de tratat de terapeutică empirică[2], transmis „ca o moştenire preţioasă din negurile vremurilor, generaţiilor care s-au perindat". Păstrătorii acestor reţete erau mai ales preoţii şi, „la popoarele sălbatice", vrăjitorii. Aceştia îşi însoţeau administrarea leacurilor cu invocaţii către divinitate sau cu descântece, acele „ocări" adresate duhurilor necurate, spre a le alunga din trupul omului[3].

Valoarea acestor leacuri, a relatărilor despre influenţa astrelor asupra vieţii omului, legăturile acestora cu medicina populară contemporană şi cu astrologia pot fi evidenţiate, conform aprecierilor lui Jagić, prin prezentarea şi studierea aprofundată a acestor texte, lucruri care pot fi edificatoare în acest sens. Scris într-o slavonă de redacţie sârbă cu multe elemente de vorbire populară[4], acest sbornic cuprinde patru părţi de scrieri cu caracter medical:

a. Din fiziologie:

1. **Сказєнїє ѡ тєлѣсєχ(ь) чл(овѣ)чьскыχ(ь). И ѡ съцтавѣχ(ъ)** (Prezentare a corpului omenesc şi a organelor) (f. 145a).

2. **О скончаваштїиχ(ь) сє чл(овѣ)кь. И како поминаютъ сє трєтины и дєвєтины и м̃-тины и въ коиχ(ь) д(ь)нєχ(ь) расттлѣваєт сє тѣло чл(овѣ)чє, кромѣ ср(ь)дца.** (Despre cei morţi, cum se schimbă la trei, nouă şi patruzeci de zile, şi după câte zile are loc descompunerea corpului omenesc, în afară de inimă) (f. 147 b).

b. Din ginecologie:

1. **ѠЖЄ како ивмѣнѣнаєт сє сѣмє въ ложеснаχ(ь) женскыχ(ь). И коиχ(ь) д(ь)нєχ(ь) ѡживлаєть. И оть коуд(ь) трєтины и дєвєтины и чєтырид(є)сєттины трорєть оуньрштим(ь). По чслѹавѣ ако д(ь)нь и м(ѣ)с(є)ць.** (Despre schimbările

[1] Vatroslav Jagić, *Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovenskih rukopisa, XVI., Srednjovječni ljekovi, gatanja i vračanja,* în „Starine",knj.X, Zagreb, 1879, p.81.
[2] I.-A. Candrea, *Folclor medical român comparat*, Iaşi, 1999, p.293.
[3] Candrea, *op.cit.* p.294.
[4] Jagić, *op.cit.,* p.81.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

embrionului în organele femeieşti la concepere. Cum se poate explica schimbarea celor morţi la trei, nouă şi patruzeci de zile, şi în care zile din lună) (f. 146 a).

2. **Ѡⷭ є҃же wт(ь)коуѯдоу мѫжьскы пол(л) и женсы бывает(ь)** (Despre cum se produce diferenţierea de sex la fetus) (f. 146 b).

3. **Ѡⷭ є҃же како позънати отроче въ оутровѣ м(а)т(є)риы** (Despre cum se poate recunoaşte sexul copilului din burta mamei) (f.148 b).

4. **Ѡⷭ еж(є) родити женѣ скорѡ** (Despre femeia care va să nască în curând) (f. 149a).

5. **Ѡⷭ женѣ неплоднѣ** (Despre femeia stearpă) (f. 149a).

6. **Ѡⷭ є҃же не оумрѣти отрочетѫ въ оутровѣ** (Ca să nu moară copilul în burta mamei) (f.149).

c. Partea de farmacoterapie:

f. 151a – **Ѡⷮ(ь) грозниц҃е** (Împotriva frigurilor)

f. 151a – **Ѡⷮ(ь) зоубь** (Împotriva durerilor de dinţi)

f. 151a – **Ѡⷮ(ь) глѫхот҃е** (Împotriva asurzirii)

f. 151b – **Ѡⷮ(ь) бѣса** (Împotriva turbării)...

d. Partea de astrologie, care cuprinde următoatele scrieri:

1. **М(ѣ)с(є)цѡсловьць .вї. тым(ь) м(ѣ)с(є)цем(ь) въ нємощныχ(ь)** (Descântece ale bolilor după calendar pentru cele 12 luni şi zilele din săptămână) (f.149a)

2. **О рождьствѣ Х(ри)с(то)вѣ** (Colindarul) (f.144a)

3. **Сказаниє ѡ громовници** (Gromovnicul) (f.177b)

4. **М(ѣ)с(є)ца сєѭтємриє рождаство прѣсвѣтиє владичице наше Б(огороди)це** (În luna septembrie la naşterea Preasfintei noastre Maicii Domnului – un zodiac în funcţie de anumite sărbători) (f.134a).

În ceea ce priveşte partea cu indicaţii terapeutice, s-a stabilit că aici este vorba despre o traducere şi prelucrare a scrierii *Practica brevis* a medicului din Salerno, Joanes Platearius, din secolul al XII-lea[1]. Aceste indicaţii coincid cu numeroase titluri din această lucrare, precum: reţeta nr. 2 Împotriva durerii de dinţi (*De dolore dentium*), nr.4 Împotriva turbării (*De cane rabioso*), nr. 7 Împotriva tusei şi nr. 62 a astmei (*De tussi et astmati*), nr.8 Împotriva durerilor de cap (*De dolore capitis*), nr. 10 Împotriva cancerului (*De canceris*), nr. 14 Împotriva muşcăturii de viespe şi de şarpe (*De punctura vesparum et apium*), nr.16 Împotriva mirosului greu din gură (*De fetoris oris*), nr.43 Împotriva îngălbenirii pielii şi a ochilor (*De icteria*), nr. 33 Împotriva dezinteriei (*De desinteria*), nr.71 Împotriva retenţiei de urină (*De retentione emissione urine*), nr. 72

[1] Relja V. Katić, *Poreklo srpske srednjovekovne medicine*, Belgrad, 1981, p. 137.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

Împotriva impotenței (*De impedimento conceptionis*), nr. 78 Împotriva gutei (*De artetice passi*), nr. 82 Împotriva urinării dese (*De involunteria emissione urine*) etc.

Odată cu trecerea timpului, prin repetata copiere a sbornicelor cu această tematică, s-a constat apariția unor rețete noi, şi din acestă cauză conținul acestora față de cele vechi se schimbă destul de mult. Aşa este şi cazul *Sbornicului medical de la Variaş* (sfârş.secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea), din Banat, din partea de nord a acestei zone, de pe Valea Mureşului, o arie geografică unde prezența mănăstirilor Hodoş-Bodrog (secolul al XV-lea) şi Bezdin (secolul al XVI-lea) a avut multe reverberații în existența şi viața spirituală a locuitorilor din această regiune. În acest sbornic, pe lângă recomandările de medicina empirică, se fac referiri şi la domenii precum cel veterinar, de gospodărie, din agricultură, iar printre prescripțiile medicale există inserate, de asemenea, şi câteva formule şi practici magice. Scris pe unsprezece foi, fără foaia de început, care ar fi trebuit să conțină titlul şi începutul textului cu rețetele de la 1 la 10, deoarece avem pe prima filă o parte din rețeta a 11-a, acest text cuprinde 63 de sfaturi, unde partea de farmacoterapie este cea mai dezvoltată. Sunt recomandări împotriva durerilor de cap, de urechi, de gât, de dinți, a vârsatului de vânt, a hepatitei, insuficienței renale, a calviției, despre cum se poate cineva dezvăța de băut, despre cum trebuie momit şarpele dacă a fost înghițit de om şi altele[1].

Partea cu aplicație veterinară vorbeşte despre ce trebuie să se facă dacă este râios calul, pentru îngraşarea cailor, pentru oile bolnave, fără vlagă, sau în cazul insuficienței renale la om şi la animale (o rețetă comună).

Pentru gospodărie se recomandă cum se poate scăpa de purici, de ploşnițe, de şobolani, cum se pescuieşte peştele, cum trebuie curățată o puşcă, cum se pot scoate petele de pe haine, sau ce trebuie să se facă pentru ca vița de vie să fie roditoare.

Cea mai mare parte dintre recomandările din acest sbornic au un conținut medical exclusiv, însă există ici-colo şi formule magice pentru deschiderea uşilor încuiate, pentru îngrăşarea cailor, împotriva turbării, de exemplu: *Camopape, nomone, раротас, дизанте – три реченија записати на три залогаја и дати човеку или скоту бесному* (Satorare, potope, rarotas, dizante – trei cuvinte scrie-le pe trei înghițituri de pâine şi dă-le omului sau fiarei turbate). Practicile magice sunt recomandate pentru găsirea lucrurilor furate, pentru purici, pentru ademenirea şi fermecarea în dragoste. La o comparare a prescripțiilor medicale din *Sbornicul de la Variaş* cu *Sbornicul de la Hodoş*, se poate observa că unele dintre acestea coincid în mare parte, chiar dacă nu sunt întrutotul identice (nr. 13 Variaş, Împotriva bolilor de splină, cu 78 de la Hodoş, nr. 19 Variaş, Împotriva calculilor – nr. 74 Hodoş, nr. 20 Variaş, Împotriva turbării – nr. 4 Hodoş, nr. 21 Variaş, Împotriva durerilor de cap – 8 Hodoş, nr. 22 Variaş, Împotriva durerilor de urechi – nr. 3, 32, 33, 34, 35 Hodoş etc.). În pofida acestor asemănări, *Sbornicul de la Variaş* nu reprezintă totuşi o copie a celui de

[1] Vezi Stevan Bugarski, *Varjaški medicinski zbornik,* în „Temišvarski zbornik", Novi Sad, 2006, p.179-192.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

la Hodoş, el poate fi încadrat în seria scrierilor de acest fel, în care scriptorul a avut libertatea de-a alege şi selecta ce părți trebuie să prezinte. Rețetele noi de aici au o origine variată, ele provin în mare parte din medicina populară sau sunt luate din medicina europeană contemporană din acea vreme.

Dacă avem în vedere originea părților de patofiziologie, ginecologie şi astrologie, de vindecare prin farmece şi vrăjitorii, se remarcă faptul că acestea sunt traduceri ale scrierilor bizantine de acelaşi tip care au apărut foarte devreme, sunt de sorginte precreştină şi poartă amprenta lumii antice, cu precadere a astrologiei asiro-babiloniene şi a altor religii (egiptene, romane, greceşti şi evreieşti)[1]. Prin urmare, şi părțile de astrologie, precum şi întrebuințarea lor pentru lecuire, pot şi necesită o abordare complexă, din punct de vedere medical, istoric, filozofic, religios sau al mentalităților şi sunt semnificative pentru o exemplificare a viziunii despre lume şi viață a omului din evul mediu.

În ceea ce priveşte traducerile realizate în cea mai mare parte din slavonă în limba română a unor astfel de manuscrise ce conțineau tot felul de leacuri, s-a putut constata că acestea au început să circule la noi de pa la jumătatea veacului al XVIII-lea[2]. Aceste manuscrise conțin şi multe leacuri întrebuințate în mod curent de lecuitoarele de la țară, dar nu se poate şti dacă au fost intercalate de copişti sau dacă se găseau în modelele slavone de pe care au fost traduse. Cert este faptul că o rețetă, un mijloc de vindecare circulă şi se transmite de la o babă la alta, dintr-o regiune la alta. În cultura populară românească însă, spre deosebire de cum s-au întâmplat lucrurile în Occident, „leacurile noastre băbeşti" nu sunt, în mare parte, împrumutate din manuscrise şi nu sunt, cel puțin o mare parte dintre ele, împrumutate de la alt popor. Foarte multe dintre acestea sunt moşteniri străvechi, transmise de generațiile trecute lecuitoarelor noastre, odată cu practicile magice, indispensabile pentru obținerea unei vindecări a bolii[3].

Scopul primordial al acestor scrieri cu caracter medical era de a-l ajuta şi proteja pe om împotriva bolilor şi a tot ceea ce la un moment dat sau în viitor i-ar fi putut pricinui nevoi şi necazuri şi l-ar fi putut face nefericit. Formulele şi practicile magice de prezicere a destinului uman şi a îmbolnăvirii au o legătură directă cu medicina magică şi prezintă o polivalență simbolică în stare să consacre printre nenumăratele varietăți existente o modalitate a sacrului şi a raportului omului cu acesta, într-un moment istoric determinat.

Delimitarea şi definirea sacrului este posibilă aici prin existența unei cantități convenabile de sacralități, de fapte sacre (ritualuri, forme divine, obiecte sacre şi venerate, simboluri, cosmologii, animale, plante sau locuri sacre). Fiecare categorie de documente (ritualuri, mituri, culte, superstiții, simboluri etc.) poate fi considerată o

[1] Katić, *op.cit.*, p. 58.
[2] Candrea, *op.cit.* p. 294.
[3] *Idem.*

BDD-A24196 © 2010 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

hierofanie[1] şi este preţioasă în sine prin puterea sa de a se manifesta oricum şi oriunde în lumea profană.

Structura şi semnificaţia acestor categorii realizate cu ocazia ceremoniilor de vindecare sunt importante pentru înţelegerea medicinii „primitive" şi tradiţionale. La fel ca în cazul societăţilor arhaice, acestea includ un element de regenerare prin repetarea unui act arhetipal şi abolirea timpului concret prin situarea într-un prezent atemporal. Un remediu nu devine eficace decât dacă originea sa e cunoscută şi, în consecinţă, aplicarea lui devine contemporană cu momentul mitic al descoperirii lui, atât în vechiul Orient, cât şi în toate tradiţiile medicale „populare" din Europa sau din oricare alt loc[2]. Din această cauză, într-un număr mare de incantaţii se aminteşte „istoria" bolii sau a demonului care a provocat-o, evocându-se în acelaşi timp momentul în care o divinitate sau un sfânt a reuşit să supună răul, ca o primă apariţie a gestului vindecător paradigmatic care asigură eficacitatea tratamentului. De pildă, într-o incantaţie asiriană împotriva durerilor de dinţi se spune că „după ce Anu a făcut cerurile, cerurile au făcut pământul, pământul a făcut apele, apele au făcut canalele, canalele au făcut lacurile, lacurile au făcut Viermele". Iar Viermele i-a întrebat plângând pe Şamaş şi Ea ce i se va da de „distrus", de mâncare, cerându-le acestora dinţi omeneşti, în timp ce zeii îi oferă fructe. Acest fapt provoacă mânia zeilor, şi Ea îl va zdrobi pe Vierme „cu mâna lui puternică"[3].

Se constată, de asemenea, că şi în aceste cazuri magia cuvântului (forţa benefică a cuvântului rostit în sens creator), imitaţia şi asemănarea (similia similibus curantur), simbolismul numerelor, culorilor, evocarea (sau rostirea numelui), influenţa corpurilor astrale sunt câteva dintre procedee de bază ale medicinei magice care se folosesc pentru lecuire, în timp ce terapeutica populară se bazează pe autosugestie şi procedee naturiste, prin buruieni şi plante de leac, sau pe alte procedee populare, fumigaţii, unguente minerale (sare, cărbune pisat etc.), dezinfectante.

Pe lângă părţile de medicină propriu-zisă (patofiziologie şi ginecologie), *Sbornicul de la Hodoş* conţine şi interesante fragmente din domeniul medicinei tradiţionale sacre şi care se referă la rugăciuni apocrife de vindecare, formule şi practici magice şi scrieri referitoare la prezicerea bolilor şi la urmările acestora (Gromovnic, Zodiac).

Rugăciunile apocrife de vindecare au de cele mai multe ori un conţinut fantastic şi se gasesc adeseori împreună cu alte scrieri apocrife ori fac parte chiar şi din cărţile de ritual recunoscute de biserica oficială[4]. În *Sbornicul de la Hodoş*, acestea sunt inserate în cuprinsul părţii cu indicaţii farmacoterapeutice şi sunt prezentate la un loc cu practicile magice care le însoţesc în vindecarea de friguri (**ѠТ(Ь) ГРѺЗНИЦЄ**), împotriva muşcăturii de şarpe (**МѺЛ[ИТВА] ѠТ(Ь) ЗМЇЄ**) şi împotriva sângerării din nas

[1] Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Humanitas, Bucureşti, 1992, p.47.
[2] Idem, *Mitul eternei reîntoarceri*, Bucureşti, 1999, p. 84.
[3] *Ibidem.*
[4] Katić, *op.cit.*, p.35.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

(**М(о)л(итва) wт(ь) кръви носиѣи**). De asemenea, în partea de astrologie avem o rugăciune de acelaşi fel pentru cei care nu pot umbla (**Ѡ немощнем(ь), въходе кь нкмо г(лаго)ли [сице]**). Cea mai mare parte a rugăciunilor apocrife sunt traduceri din culegeri greceşti[1], acestea trebuiau rostite, urmate fiind de împlinirea unor ritualuri. Pentru friguri, de exemplu, se recomandă:

> **Напиши прѣжде съ водом(ь) светыχ(ь) Богоꙗвлкнїи: Мѣсто львио раи быст(ь), тькмо въдроꙋзи се дрѣво крьста, абїе же прозебѣ грозд(ь) живота тебѣ спасе въ наше веселїе слава тебѣ. Напиши же на танꙋрꙋ и оꙋ водици сеи сътвори апомиризмꙋ и wмы wбразе и шьд(ь) въ ребра Христова и сътвори и wт(ь) сїиχ(ь) и да испїет(ь) чл(овѣ)кь и исцѣлѣет(ь) благодѣтїю Христовою.** (Scrie şi apoi bea apă sfinţită de la Bobotează şi spune: Fosta un loc frumos în rai, acolo se întindea lemnul crucii, unde se născu strugurele vieţii din tine Mântuitorule, pentru bucuria noastră, slavă Ţie. Scrie asta pe o bucată (de hârtie), apoi pune-o în apă sfinţită şi cu aceasta spală-i obrazul şi trupul până la coastele lui Hristos, şi restul să bea omul şi vindecat va fi, cu ajutorul lui Hristos).

La muşcătura de şarpe se spune: **И прочьть над(ь) водою чистою напои болкцаг(о). Ѩще лї є далече болны, а ты напои повѣдавшаго неwбꙁорна и неподвижна** (Citeşte (această rugăciune) deasupra apei curate apoi să o dai bolnavului ca s-o bea. Dacă bolnavul este departe, bea tu pentru cel care nu vorbeşte şi nu se vede).

Formulele şi practicile magice erau folosite şi în scopuri preventive şi în acest caz acestea erau de obicei scrise sau desenate pe o bucată de hârtie sau de metal şi purtate cu sine. Dacă erau recomandate în scopuri profilactice, formulele magice erau spuse sau scrise pe anumite părţi ale corpului sau pe o hârtie care era pusă sub bolnav, pe frunte sau pe partea de corp bolnavă. Aceste formule mai erau fie scrise pe hârtie şi scufundate în apa pe care bolnavul trebuia apoi să o bea, fie că se scriau pe pâine, pe măr etc., pe care bolnavul trebuia să le mănânce la sfârşitul ritualului. În acelaşi timp, formulele magice erau folosite şi cu scopul de a-l feri pe om de trăsnete, de deochi sau de tot răul care se putea abate asupra acestuia. Pentru a-l opri pe robul fugar, în *Sbornicul de la Hodoş* se spune: **Боꙋди поꙋт(ь) его т҃ма и пльзенїеи агг(є)ль Г(о)с(подь)иь пожет(ь) его Михаиль вежет҃ те Рафаил(ь) гонит҃ те, Исаакь свезоꙋет҃ те, скорw, скорw, скорw, скорw** (Fie ca drumul pe care se va târî să-i fie întunecat, îngerul Domnului să-l oprească, Mihail să te lege, Rafail să te gonească, Isac să te prindă degrabă, degrabă) .

[1] *Ibidem,* p.39.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

În partea cu preziceri ale bolilor după calendar pentru cele 12 luni şi zilele din săptămână avem o descriere a unei practici magico-religioase realizată cu ajutorul unor „Numere ale lui Iisus Hristos pentru aflarea vieţii sau a morţii” (**Іс[оүсь] Х(ристо)с число разүмно животоү и смр(ь)ти**), date într-un tabel alcătuit din opt părţi menite să arate dacă bolnavul va mai avea zile de trăit sau i se va apropia sfârşitul:

> **Аще кто боүдет(ь) болнь, въпроси когда се разболель въ кои д(ь)нь л(ь)ны и како ес(ть) име болещомѹ: съчьти име болещомѹ и колико имат(ь) лѹна изьчьти и раздѣли по.л̄. елико прибѹдеть мьнк̄ .л̄. виждь число то где ес(ть). Аще ес(ть) вышнки чести кр(ь)цта, живь бѹдет(ь), аще л(и) въ нижнки wецтои кр(ь)ста,не боүдеть живь.** (Dacă e cineva bolnav, întâi întreabă-l când s-a îmbolnăvit, în care zi de la schimbarea lunii şi cum îl cheamă. Adună literele numelui celui bolnav şi împarte numele lui la câte părţi ale crugul lunii, apoi asta împarte la 30 şi vei avea numărul corespunzător. Dacă numărul obţinut se află în partea de sus a crucii (a tabelului), va trăi, dacă va fi în partea de mai jos a crucii, nu va mai trăi).

Credinţa populară în existenţa zilelor nesigure sau rele când omului i se poate întâmpla ceva rău (o boală, să moară etc.) şi în care trebuie să se păzească poate fi exemplificată, de asemenea, în aceeaşi parte a *Sbornicului de la Hodoş*. Astfel, de pildă, dacă omul se îmbolnăveşte în a treia zi din lună, se va însănătoşi degrabă, în a şasea şi a şaptea zi din lună, va suferi mult, dar nu va muri. Dacă se îmbolnăveşte în a paisprezecea zi din an, n-o să moară, dacă va fi în a cincisprezecea zi, „cum îi va da Dumnezeu” etc.: **Въ .г̄. д(ь)нь льстно болит(ь) и wздрабѣеть; Въ .s̄. аще разболи́т се, немощноүет(ь) до съмрѣти нъ не оүмрет(ь); Въ .ѕ̄. аще разболи́т се, болит(ь) до смр(ь)ти нъ не оүмрет(ь); Въ .д̄і. аще разболи́т се, не оүмреть; Въ .е̄і. аще разболит се, волю б(о)жїа.** Pe lângă acestea, au existat şi zile şi ani buni, în care omului nu i se putea întâmpa nici o nenorocire[1].

Foarte interesante sunt, de asemenea, şi fragmentele din cuprinsul *Sbornicului de la Hodoş* cu scrieri pentru prezicerea bolilor şi epidemiilor în funcţie de timp, aşa cum este cazul *Coledarului* (**о рождьствѣ Х(ри)с(то)вѣ**), unde era luată în considerare ziua în care cădea Crăciunul. De pildă, dacă Naşterea lui Hristos va fi duminica, iarna e blândă, vara liniştită, secerişul cu ploi, toamna uscată, dar vor fi şi multe necazuri, animalele vor muri, mierea va fi multă, va fi epidemie la copiii mici,. Dacă Naşterea lui Hristos cade lunea, prima jumătate a iernii ba fi blândă, iar a doua aspră. Vor fi vânturi puternice la seceriş, ploi multe, toamna cu vânt, dar bogată, însă cu multe morţi subite etc.: **Въ н(е)дѣлю аще боүдеть рожьство Х(ри)с(то)во, зима добра, лѣто вѣедро,**

[1] Relja V. Katić, *Medicinski spisi Hodoškog zbornika*, Belgrad, 1990, p. 28.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

жетва дьждевна, єсень соуха, wт(ь)вѣти мнозѝ, скотѹ єза, меда мн(о)го, юни чеды съмрьт(ь); Въ п(о)н(є)дѣлникь аще бѹдет(ь) рождьство Х(ри)с(то)во, зима добра до пол(ь), wт(ь) пол(ь) зла, жетва вѣтрьна, дьждеви мнозии єсень вѣтрьна, wбилїє мирѹ, съмрьть напрасна.

În continuare, *Gromovnicul* (**Сказанїє w громовници**), cuprinde preziceri despre sănătate şi boli ce porneau de la prezenţa tunetelor sau a cutremurelor de pământ prezentate după lună şi semnele zodiacale. De exemplu, dacă va tuna sub semnul racului,

> vor fi vânturi puternice, vremea rea nu va dăuna fânului şi grânelor şi toate holdele cu orz şi grâu vor fi roditoare. În părţile apusene vor fi războaie şi va fi un cutremur mare, şi va dăuna mai ales roadelor şi lintea va fi puţină. Şi lucruri rele cu războaie vor veni din părţile nordice de la împăraţi. Când va fi cutremur vor fi războaie între ţările puternice şi că vor fi multe nevoi se spune: **Аще въ число раково погрѣмит(ь), вѣтри велици възвѣю(ь), сѣннаа жита цѣла боуд(оу)ть, пшеница и єчмень на гѹмна испльнет се. Na западнеи странѣ мнозѝ оуринѹт се, и тръскь велик(ь), и нарочитооу плодоу wскѹдєнїє, и сочива по малѹ. И веще wт(ь) севѣрныє страны пагуба, и ц(а)рѹ нѣкоемѹ погибѣл(ь). Аще л(и) троус(ь) боудет(ь) въ забвенїє wт(ь) съмыслъныхъ(ь),и силным(ь) разлѹчєнїє кажет(ь).**

După Zodiac, importantă era şi luna cu sărbătorile religioase care se aniversau atunci. În *Sbornicul de Hodoş* se începe de exemplu, cu luna septembrie, când se aniversează Naşterea Maicii Domnului (**м(ѣ)с(є)ца сєнтємрие рождаство прєсвєтиє владичице наше Б(огороди)це**). Dacă se îmbolnăveşte atunci copilul născut în zodia taurului, „ia cuibul de rândunică şi pune-l într-o sită, ia lână albă şi adaugă la asta mucegai de pe copaci, cu aceasta să-l ungi. Se va vindeca cu ajutorul preasfântei Fecioare, Maica Domnului”: **Єгда разболит се, ѹзми wт(ь) ластавичѝно гнєздо ѹрешето и wт(ъ) wбце ѹкради белѹ вѹнѹ и дръвенѹ гѹбѹ те мажи. Исцелетъ и разлѹжитъ пречистиє Б(огороди)це матере Г(о)с(под)не.**

Informaţiile pe care le găsim în aceste culegeri de prescripţii medicale referitoare la medicina empirică, practică şi la cea populară ne oferă date nu numai pentru o cunoaştere a preocupărilor din evul mediu din domeniul patologiei, a credinţelor populare despre boli şi leacuri, acestea sunt relevante şi pentru o înţelegere adecvată a vieţii, obiceiurilor şi culturii spirituale din acea perioadă istorică. Formulele şi practicile magice, simbolice, de alungare a bolilor, au o legătură directă cu medicina magică şi sunt edificatoare, de asemenea, într-o prezentare a gândirii şi viziunii magice

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)

din cultura populară. Avem astfel o completare a imaginii şi felului în care erau înţelese lucrurile şi faptele în Veacul de Mijloc, cu toată tulburarea sau liniştea sufletească a omului de atunci în faţa vieţii şi a morţii, cu credinţele şi îndoielile sale despre cer şi pământ, despre bine şi rău.

BDD-A24196 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:58 UTC)